

ЕВОЛЮЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

О. В. МАЙБОРОДА

Основним фактором існування системи освіти є наявні у суспільстві засоби комунікації. Загалом, можна говорити про те, що дистанційні технології навчання є, певною мірою, природним етапом еволюції традиційної системи освіти від дошки з крейдою до електронної дошки й комп'ютерних навчальних систем, від книжкової бібліотеки до електронної, від звичайної аудиторії до віртуальної аудиторії.

Тому аналіз етапів розвитку дистанційної освіти вимагає співвідношення до точок інформаційних «вибухів» в історії розвитку цивілізації.

Аналіз наукових праць учених, літературних джерел (словників, енциклопедій, підручників, наукової, нормативно-правової, класичної літератури) засвідчує, що поняття та зміст дистанційної освіти розкрито частково, а зв'язок між технологічними змінами в суспільстві та освітою системно не досліджувався.

Питанням розвитку дистанційної освіти присвячені праці українських дослідників В. Бикова, О. Василенко, П. Дмитренка, Т. Калюжної, К. Корсака, В. Колос, В. Кухаренка, Ю. Пасічника, П. Стефаненка, Б. Шуневича та ін., які обґрунтували концептуальні засади дистанційної системи освіти.

Мета публікації – проаналізувати дистанційну освіту та її розвиток з позиції інформаційних «вибухів», а також обґрунтувати зв'язок між технологічними змінами, які відбуваються у суспільстві та розвитком нових форм навчання.

Перший етап, який можна назвати етапом зародження освіти на відстані, починається з середини XIX століття, коли розвиток книгодрукування дав змогу випускати недорогі підручники, а розгалужені системи залізниць та пошта дозволили доставляти навчальні матеріали великої кількості учнів і студентів, котрі були географічно віддалені від центру навчання. При цьому починає створюватися система нової форми навчання, яка отримала назву «кореспондентська».

Існує думка, що підвалини розвитку форми навчання на відстані заклав Ян Амос Коменський, коли увів у навчальний процес ілюстровані підручники, а також створив базу для застосування системного підходу в освіті. Його Велика дидактика, яка містила «універсальну теорію навчати всіх і всьому» дала можливість створювати методологічний базис для такого навчання.

Завдяки історичним дослідженням Б. Холмберга, Дж. Баата, Р. Баттенберга, К. Графа, Д. Матіесона та ін. були відкриті історичні факти, які свідчать про винайдення способу навчати людей на відстані ще у 1728 році. Так, у Бостонській газеті (Америка, 20 березня 1728 р.) було надруковано оголошення, що Філіпс Калеб, учитель стенографії, повідомляє своїх учнів про зміну адреси своєї кімнати та дає деякі рекомендації для виконання своїх завдань, а також запрошує всіх бажаючих навчатися мистецтву стенографії незалежно від місця проживання [5].

Найбільш відомим ініціатором організації навчального процесу на відстані був Ісаак Пітман, який навчав стенографії кореспондентським методом у 1837 році (Велика Британія).

Анна Тікнор створила у Бостоні в 1873 році Організацію підтримки домашнього навчання (Society to Encourage Studies at Home) для надання можливостей жінкам отримати освіту поза межами класних кімнат. Спілкування, викладання та навчання відбувалося за допомогою спеціально розроблених друкованих матеріалів, які надсилались через поштову мережу. За 24 роки через курси пройшло близько 10 тисяч слухачів, а Анна Тікнор отримала почесне звання «матері американського кореспондентського навчання» (*“mother of American correspondence study”*).

Вільям Р. Харпер у 1892 році заснував у Чиказькому університеті кореспондентські курси на рівні коледжу, які вважаються першою у світі програмою університетського дистанційного навчання [5].

На початку ХХ ст. у США велика кількість університетів та приватних шкіл пропонували заочні курси для отримання базової, вищої або другої вищої освіти професійного спрямування. Так, у 1906 році Calvert School у Балтиморі стала першою початковою школою у США, яка запровадила кореспондентську форму навчання.

У 1915 році послідовниками та прихильниками кореспондентського навчання було створено Національну асоціацію заочного навчання (National University Extension Association – NUEA), основним

завданням якої було розроблення трансферної системи кредитів для визнання кореспондентської форми та розроблення стандартів якісної освіти на відстані. При цьому кореспондентська форма навчання розглядалась як нова педагогічна модель [4].

Упродовж цих років зв'язок між освітянською установою й викладачем з одного боку та слухачем, учнем або студентом з іншого, здійснювався за допомогою поштового зв'язку. Однак з розвитком нових технологій комунікації змінюються підходи щодо можливостей заочного навчання та методів, які використовуються при цьому.

В Україні наприкінці XIX — початку ХХ століть була єдина форма, яка була визнана державою — екстернат. Програми навчання були розроблені на основі навчальних курсів вищих навчальних закладів. З метою організації самоосвіти та екстернату випускалися різні навчальні посібники, науково-популярні журнали, професійні журнали. Однак, необхідно зазначити, що розробленої системи заочної освіти не існувало. Вона залишалася справою особистої ініціативи передових учених, прогресивних суспільних діячів та організацій.

На початку ХХ століття починається активне запровадження нових на той час технологій передачі інформації — телеграфу, радіо. Наприклад, упродовж 1921–1922 років навчальні радіопрограми були запроваджені такими навчальними закладами як університет Солт-Лейк Сіті, Вісконсінський університет та університет Міннесоти. Федеральна комісія засобів зв'язку США за період з 1918 року до 1946 року надала ліцензії 202 коледжам, університетам та школам на проведення навчальних програм через такі засоби зв'язку, як радіо та телебачення [6].

З появою телебачення з'являється нова можливість передачі навчальної інформації. Університет штату Йова (США) у 1934 році запровадив перші навчальні курси через телебачення. Ціла низка нових винаходів, яка дозволяла передавати та відтворювати величезну кількість інформації, «надихнула багатьох на ідею» «ефірних університетів» й «відеопрофесорів».

Треба зазначити, що і в колишньому Радянському Союзі з 29 серпня 1938 року Постановою РНК СРСР «Про вищу заочну освіту» була запроваджена курсова заочна система навчання з обов'язковим очним складанням іспитів та заліків з усіх дисциплін. На тлі історичних подій того часу, заочна форма навчання користувалась особливим попитом в країні і, вже через два роки, в СРСР було 18 заочних інститутів і 383 заочних відділення.

Подальша історія розвитку кореспондентської або заочної форми навчання проходила відповідно до технологічних змін, які відбувались у суспільстві. Однак, як з'ясувалося, відсутність зворотного зв'язку при радіо- або телетрансляціях, а також відсутність взаємодії між викладачем та студентом, робить ці унікальні технології неефективними.

Із еволюційними змінами технологій, які відбувались у 1960-х роках, прийшли відчутні зміни й у дистанційне навчання. З'являється нове поняття «відкриті університети», в яких основною формою навчання є дистанційна. Цей етап вважається початком «другого покоління» дистанційної освіти.

Ідея «Ефірного університету», яка була висунута відомим британським політиком Гарольдом Вільсоном у 1963 році, була згодом успішно реалізована і спеціальним Указом Королеви Великої Британії, за яким у 1969 році було засновано Британський Відкритий університет, який став самостійним навчальним закладом і давав змогу отримати вищу освіту за дистанційною формою навчання.

Саме створення Відкритого університету у Великій Британії поклало початок новому етапу розвитку дистанційної освіти. Він зруйнував існуючі на той час стереотипи щодо обмеженості дистанційної освіти у плані організації та управління навчальним процесом. Система навчання в університеті була організована таким чином, що всі питання розгляду занять, індивідуальних графіків як викладачів, так і студентів, контролю знань чітко відслідковувались, корегувались і виконувались.

Крім того, дістали певних змін та були вдосконалені форми навчання. Так заняття, які проводились через систему телемовлення, були додатково забезпечені методичними посібниками, спеціально розробленими робочими зошитами, тестовими завданнями самоконтролю тощо.

При роботі зі студентами використовувались усі доступні на той час інтерактивні методи навчання. Завдяки такому ґрутовному підходу до організації та управлінню навчальним процесом, в університеті навчається на сьогоднішній день близько 200 тисяч студентів, а пройшли навчання за ці роки понад 2 млн осіб. Навчання за програмами Відкритого університету Великої Британії здійснюється у 21 країні світу, в тому числі в Україні.

«Відкритий Університет — це дорогоцінний камінь у короні вищої освіти Сполученого Королівства», — так писав Найджел Формен, міністр вищої освіти Великої Британії [7].

У цей самий період над впровадженням дистанційної освіти працюють науковці Франції (CNED – Французький національний центр дистанційної освіти, заснований у 1969 році), Іспанії (UNED - Національний університет дистанційної освіти в Іспанії), країн Балтії (Балтійський університет із штаб-квартирою в Стокгольмі) та інших країн світу.

Інформаційна революція, яка відбулась у середині ХХ століття, суттєво вплинула на розвиток дистанційного навчання, вона була пов'язана з винаходом спочатку самого комп'ютера, а в подальшому – комп'ютерних мереж.

У 1960-х роках в Агенції перспективних проектів та досліджень (ARPA) міністерства оборони США почалися експерименти по сполученню комп'ютерів один з одним за допомогою телефонної мережі. У ці ж роки фірма Bell Labs розробила перший комерційний modem Dataphone, який був призначений для перетворення цифрових комп'ютерних даних в аналоговий сигнал для його подальшої передачі в мережі. Вже через десять років були розроблені правила (протоколи) передачі даних між різними комп'ютерними мережами і наприкінці 1970 року було встановлено зв'язок між ARPAnet та її контрагентами в інших країнах світу. На початку 1971 року в мережі було вже 15 вузлів. А у 1975 році з'являється перша комерційна мережа з пакетною комутацією Telnet аналог мережі ARPAnet. Таким чином, «павутиння» комп'ютерних мереж почало з'єднувати світ в єдине ціле [6].

У 80-х роках мережа стала відома під назвою Internet, її розвиток відбувався надзвичайно стрімко. Сотні, а потім тисячі навчальних закладів, наукових установ, дослідницьких центрів та урядових відомств почало приєднуватися до всесвітньої мережі. Однак, початок нової ери Інтернет було покладено зі створенням служби World Wide Web (WWW), яка з'являється на світ завдяки розробці мови HTML дослідниками женевського центру CERN [1].

Цей етап розвитку технологій характеризується активним застосуванням інформаційних та комунікаційних технологій, пропонуючи двобічний зв'язок у різноманітних формах (текст, графіка, звук, анімація) як в синхронному, так і асинхронному режимах.

Навчальні заклади, які здійснювали навчання на відстані з використанням сучасних інформаційних технологій, з'явилися у цілій низці країн, а саме: Universidad Nacional de Educacion a Distancia (UNED) в Іспанії (1972), Allama Iqbal Open University (AIOU) в Пакистані (1974), Sukhothai Thammathirat Open University (STOU) в Таїланді (1978), Корейський державний відкритий університет (Korea National Open University, KNOU) (1982), Universitas Terbuka (UT) в Індонезії (1984), Державний відкритий університет ім. Індіри Ганді (Indira Gandhi National Open University, IGNOU) в Індії (1985) тощо.

Взагалі період 80–90-х років характеризувався активними пошуками нових можливостей застосування телекомунікацій, інформаційних технологій у системі освіти. Активно впроваджувались нові методи навчання, які стали доступними завдяки розвитку техніки. Так, у 1989 році у США створено систему публічного телемовлення (PBS TV), яка була консорціумом із 1500 коледжів та телекомпаній. PBS TV включала в себе кілька навчальних програм, що передавалися по чотирьох освітніх каналах. Особлива увага приділялася програмі навчання дорослих (PBS Adult Learning Service), яка пропонувала курси в різних галузях науки, бізнесу та управління.

Останнім часом можна спостерігати характерну тенденцію розвитку дистанційної освіти – це об'єднання організаційних структур університетів та створення консорціуму університетів. При такій організації, дистанційні освітні послуги надає спеціальна організація, яка об'єднує й координує діяльність декількох університетів. Консорціум університетів пропонує набір курсів, що розроблені в різних університетах – від курсів для абітурієнтів до курсів на отримання вчених ступенів.

Наприклад, у 1997 році створено Каліфорнійський віртуальний університет (California Virtual University), який об'єднав 100 каліфорнійських коледжів та університетів, і запропонував 1 500 он-лайн курсів. Наступного року Західний урядовий університет (Western Governors University) та Британський відкритий університет (British Open University) анонсували відкриття консорціуму дистанційної освіти, який отримав назву Урядова відкрита система університетів (Governors Open University System). Один з провідних американських університетів – Массачусетський університет планує до 2010 року поставити на ринок освітніх послуг 2 000 он-лайн курсів, причому основною формою навчання буде навчання через мережу Інтернет.

У Сполучених Штатах Америки реалізується національна програма розвитку дистанційної освіти, яка отримала назву «Навчання в будь-якому місці у будь-який час» («Learning Anytime Anywhere Partnership»). Створено Федеральну комісію Конгресу США з дистанційної освіти [10].

Одним із перших запропонував програму дистанційної аспірантури Італійський консорціум університетів, який очолює університет Флоренції. По завершенні аспірантури та захисту дисертації присвоюється науковий ступінь Ph. D. В аспірантурі навчаються слухачі з різних країн світу (понад 20 країн), лекції проводять у дистанційному режимі найвідоміші професори з усього світу. Таким чином знімається фінансова проблема запрошення першокласних спеціалістів зі світовими іменами для невеликої кількості осіб.

Крім того, у світовій практиці в галузі дистанційної освіти отримали бурхливого розвитку навчальні заклади нового типу – мега-університети, в яких кількість студентів становить сотні тисяч: Відкритий університет Нідерландів, Балтійський університет у Швеції, Китайський телеуніверситет, Національний університет дистанційної освіти в Іспанії, Південноафриканський університет, Національний відкритий університет ім. Індіри Ганді. У кожному з них навчається близько 200 тисяч студентів [9].

Вторгнення Інтернету в освіту призвело до кардинальних змін у цій галузі. І якщо традиційне асинхронне дистанційне навчання має корені, з одного боку, в кореспондентському, а з іншого – у заочному навчанні, й організується за формулою: «традиційні освітні технології + сучасні інформаційні технології», то формулу освіти через мережу Інтернет можна сформулювати наступним чином: «традиційна дистанційна освіта + мережа».

Список використаної літератури:

1. Стефаненко П. В. Теоретичні і методичні засади дистанційного навчання у вищій школі : дис... доктора пед. наук : 13.00.04 / Стефаненко П. В. – К., 2003.
2. Стефаненко П. В. Дистанционное обучение в высшей школе : Монография. / Стефаненко П. В. – Донецк : ДонНТУ, 2002. – 400 с.
3. Шуневич Б. І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Шуневич Б. І. – Київ, 2008.
4. Шуневич Б. І. Дистанційне навчання в системі вищої освіти Європи та Північної Америки : Монографія. / Шуневич Б. І. – К. : Видавн.-поліграф. центр «Київ. ун-т», 2005. – 365 с.
5. В. Г. Яриков. Историко-педагогические генезис дистанционного образования. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://borytko.nm.ru/papers/subject6_1/yarikov.htm
6. A Brief History of Distance Education, By Bizhan Nasseh, Ball State University – <http://www.bsu.edu/classes/nasseh/study/history.html>
7. Офіційний сайт Відкритого Британського університету. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.open.ac.uk/>. – Назва з екрана.
8. The Chronicle of Higher Education, April 9, 1999, A27.
9. Освітній портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/articles/30.html>. назва з екрана.
10. Learning Anytime Anywhere Partnership. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aalf.org/>